

ОНОПРІЄНКО

Валентин Іванович — доктор філософських наук, професор, завідувач відділу методології та соціології науки Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

НОБЕЛІАНА УППСАЛИ

Частина II

ЛАУРЕАТИ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ МИРУ

Лауреати Нобелівської премії миру, вихованці Уппсальського університету, — яскрава ознака соціальної політики, яка впродовж півстоліття здійснювалася у Швеції і була спрямована на побудову «народного дому».

Ідеї соціальної держави у Швеції

Вирішальним чинником, що спричинив появу у шведів прагнення до соціальної організації держави на основі рівних можливостей, стало географічне розташування регіону. Віддаленість цих територій слугувала природною перешкодою для проникнення культурних і соціально-політичних європейських порядків. Римський вплив поширювався на Британію, Піренейський півострів, землі між річками По і Рейн, однак по інший бік Балтійського моря, у Скандинавії, він майже не відчувався. Унаслідок цього сучасні Франція, Німеччина, Велика Британія переживали однакові історичні процеси — переважання релігії в суспільному і політичному житті, жорстку феодальну систему, Реформацію, епоху Ренесансу. У Швеції ці процеси не знайшли свого повного вираження. Католицька церква тут була істотно обмежена рамками установлень окремих шведських областей. У звичайному житті шведів християнство поєднувалося з язичницькими уявленнями, а церковні обряди вбудовувалися в наявний суспільний порядок. Селяни обирали священників, сплачували церковну десятину, дотримувалися церковних канонів, але священнослужитель був відповідальним перед ними. Пізніше ці фактори суттєво вплинули на поширення серед населення протестантських ідей. Позиції дворянства, як і духовенства, були доволі слабкими. Наріжним каменем шведського суспільства було селянство. Це була аграрна нація, заснована на бідному, проте вільному селянстві, яка не знала кріпацтва і феодальної традиції. Відсутність чітко визначених меж між соціальними групами позбавила Швецію гострих внутрішніх конфліктів, притаманних країнам Західної

Європи, і підготувала основу для утвердження таких соціал-демократичних цінностей, як свобода, рівність і солідарність. Шведська соціал-демократія була дуже тісно пов'язана з національним світоглядом і пошуком компромісів і на побутовому, і на політичному рівнях. Специфічний шведський «суспільний договір» значно відрізнявся від соціальних відносин у багатьох інших країнах Європи [1].

Ще одним фактором, який вплинув на всеосяжність і універсальність соціальної держави у Швеції, була відносна етнічна гомогенність населення. Успіху модерністського соціально-політичного курсу на етапі індустріалізації сприяло те, що вже на ранній стадії стали очевидними конфлікти інтересів між капіталом і працею. Ці конфлікти виростили безпосередньо зі становища, в якому опинилося трудове населення Швеції до ХХ ст. Середній дохід робітника при 10- або навіть 11-годинному робочому дні і шестиденному тижні не дозволяв йому підтримувати гідний рівень життя. Він був змушений виживати у вкрай скрутних умовах. Мізерний раціон харчування, постійне недоїдання, різноманітні хвороби, важкі умови на виробництві встановили природний бар'єр між капіталом і працею. Крім того, більша частина трудового населення не мала права голосу.

Згодом шведський робітничий рух перетворився на єдину потужну силу. Соціал-демократичну партію і профспілки створювали одні й ті самі люди, що походили із суспільних низів. Це сприяло стрімкому розвитку руху з поширенням організаційних осередків по всій країні. З погляду соціал-демократів, колективна власність має бути організована через профспілкові організації («синдикалізм»), і робітничі кооперативи можна розглядати як один із варіантів цієї форми власності. Робітничий рух у Швеції вирізнявся прагненням до самонавчання і пошуку компромісів з найгостріших соціально-політичних питань. Соціал-демократія не зіткнулася з конкуренцією з боку інших партій, оскільки історично для Швеції не було властиве класове протистояння. Зародження «держави загального добробуту» відбувалося в умовах загальнона-

ціональної підтримки, хоча соціал-демократи завжди знаходили компроміси для співпраці з іншими партіями.

Держава добробуту — кінцева мета соціал-демократів. Її ретельно побудовано на принципах універсалізму, рівності, соціальних цивільних прав та ефективності. Вимога обтяжливих державних витрат є неодмінною умовою підтримки оптимальних стандартів соціальних послуг і пільг. Соціалізм, за словами першого прем'єр-міністра Швеції від соціал-демократичної партії, лауреата Нобелівської премії миру Я. Брантінга, є не що інше, як відкриття очей для соціального процесу. В основу ідеї «народного дому» покладено як культурно-історичні передумови, пов'язані з автономним суспільним розвитком та національною гомогенністю, так і соціал-демократичну ідеологію. Модерністські ідеї соціальної перебудови, з одного боку, змінили мислення і спосіб життя шведів, а з іншого, — були породженням їх власного світосприйняття. Соціал-демократичні орієнтири і унікальна форма «держави загального добробуту» є результатом багатовікового будівництва політичної культури в цій країні [2].

Піввіковий досвід побудови шведської моделі соціальної держави сприяв формуванню когорти соціально активних політичних діячів, інтелігенції, вчених, які зробили величезний внесок не лише у вирішення соціальних проблем своєї країни, а й у міжнародну справу боротьби за мир, розв'язання глобальних проблем сучасності. Їх діяльність було високо оцінено у світі, деяким із них, у тому числі пов'язаним з Уппсальським університетом, було присуджено Нобелівські премії миру.

Лауреати Нобелівської премії миру

Карл Ялмар Брантінг (Karl Hjalmar Branting) (1860—1925) — політик, перший прем'єр-міністр Швеції від соціал-демократичної партії, лауреат Нобелівської премії миру (1921) «за зусилля в мирному вирішенні суперечки Швеції з Норвегією і за роботу в Лізі Націй» [3].

Карл Ялмар Брантінг
(Karl Hjalmar Branting)

Навчався в університетах Уппсали і Стокгольма. Здобувши освіту з математики і астрономії, працював помічником директора Стокгольмської обсерваторії. Ще в студентські роки він захоплювався ліберальною політичною філософією і в 1884 р. остаточно залишив наукову стезю, присвятивши себе журналістиці.

Карл Брантінг разом з Августом Пальмом стояв біля витоків Соціал-демократичної партії Швеції (СДПШ). У 1886 р. він став головним редактором центрального друкованого органу партії — газети *Socialdemokraten*. За 31 рік свого життя, відданого цій газеті, Брантінг перетворив її на провідне політичне видання країни. У 1896 р. він був першим представником соціал-демократів у парламенті, з 1907 р. і до самої смерті — головою виконкому СДПШ. Поступово соціал-демократи стали третьою партією в до того традиційно двопартійній політичній системі Швеції. У 1917 р. вони ввійшли до складу уряду, і Брантінг отримав портфель міністра фінансів. Цей уряд здійснив конституційну реформу, надавши право голосу всім громадянам чоловічої статі. У 1920 р. коаліція з лібералами розпалася, після чого Брантінг сформував свій перший уряд, проте, не маючи підтримки парламенту, був змуше-

ний піти у відставку. У 1921—1923 рр. він знову став прем'єр-міністром, однак цього разу йому довелося зіткнутися з коаліцією лібералів і консерваторів. Лише на виборах 1924 р. соціал-демократи отримали впевнену більшість у парламенті, і Брантінг став прем'єром утретє, проте, на жаль, у 1925 р. за станом здоров'я він пішов з цієї посади.

Карл Брантінг залишив яскравий слід у міжнародних відносинах початку ХХ ст. Йому вдалося мирним шляхом владнати конфлікт, пов'язаний з відділенням Норвегії від Швеції в 1905 р. Під час Першої світової війни він симпатизував Антанті, але наполягав на нейтралітеті країни. Брантінг боровся за міжнародну солідарність профспілкового руху; був учасником Паризької мирної конференції 1919 р., агітував за вступ своєї країни до Ліги Націй і представляв у ній Швецію до 1923 р. Він був «конституційним пацифістом» — противником використання військової сили як заходу примусу і гарантії виконання рішень Ліги Націй. Арбітраж, на його думку, був ідеальним способом вирішення міжнародних конфліктів.

Ларс Олоф Йонатан Седерблом (Lars Olof Jonathan Söderblom) (1866—1931) — священик, екуменіст, архієпископ Уппсали, лауреат Нобелівської премії миру (1930) «в ознаменування заслуг у досягненні миру через релігійне об'єднання» [3]. Його іменем відзначено день 12 липня в лютеранському календарі святих.

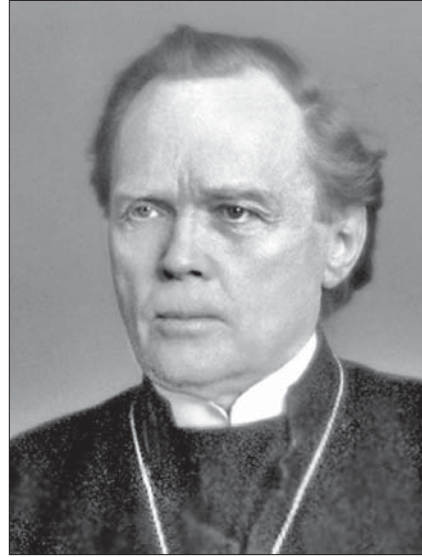
Натан Седерблом народився у сім'ї священика, відданого християнина із сильним особистим почуттям віри. Вирішивши піти по стопах батька, Натан вступив до Уппсальського університету, де вирізнявся своїми інтелектуальними та ораторськими здібностями, особистим шармом, енергією. Ще у студентські роки він став прихильником ідеї єдності всіх церков світу. У 1886 р. Седерблом здобув ступінь з теології, а в 1893 р. був висвячений у пастори лютеранської церкви. Прослуживши деякий час капеланом у психіатричній лікарні в Уппсалі, Седерблом став пастором шведської церкви в Парижі, де прожив 7 років. Саме в Парижі перетнулися шляхи двох великих шведів.

Парафіянами Седерблюма були відомі скандинавські художники, дипломати, бізнесмени, у тому числі й Альфред Нобель. Водночас Седерблюм працював над дисертацією, темою якої обрав вивчення поняття загробного життя в зороастризмі. У результаті в 1901 р. він став першим іноземцем, який здобув ступінь доктора теології на протестантському факультеті Сорбонни.

Досвід роботи у Франції посилив початкове прагнення Седерблюма досягти «вільного союзу» всіх християнських церков. У 1901 р. він повернувся до Швеції і очолив кафедру теології в Університеті Уппсали, час від часу читав лекції з історії релігії в Лейпцизькому університеті, написав серію книг з історії, психології та філософії релігії. Обдарований учений і педагог, Седерблюм сприяв розвитку справжнього теологічного ренесансу в Скандинавії. На його лекції з порівняльного релігієзнавства збиралися натовпи студентів і колег, завдяки особистій чарівності й могутньому розуму він став популярним не лише в університетському, а й у церковному середовищі. У 1914 р. Седерблюма було призначено архієпископом Уппсали.

Як один із засновників Загальносвітового союзу церков за міжнародне порозуміння Седерблюм готував його сесію в 1914 р., однак початок Першої світової війни зіпсував усі плани. Він намагався організувати екуменічну конференцію в 1917 р., але знову-таки через війну багатьом делегатам було відмовлено у виїзді. У своїй діяльності Седерблюму довелося стикнутися з консерватизмом французьких, німецьких та американських церковних кіл, ізоляціонізмом східного християнства і відвертою опозицією з боку римо-католицької церкви. Лише в 1925 р. йому вдалося провести представницьку загальну християнську конференцію, на якій було обговорено єдине екуменічне віровчення, проблему примирення різних теологічних поглядів і досягнення загального миру. Результатом цієї роботи стало створення в 1948 р. Всесвітньої ради церков.

Натан Седерблюм з гордістю прийняв обрання його членом Шведської академії наук

Ларс Олоф Йонатан Седерблюм
(Lars Olof Jonatan Söderblom)

у 1921 р. і присудження Нобелівської премії миру в 1930 р. У 1931 р. він розпочав курс лекцій у рамках Гіффордівських читань у Единбурзі, але встиг прочитати тільки перший цикл. 12 липня 1931 р. Седерблюм помер від серцевого нападу [4].

Даг Яльмар Агне Карл Хаммаршельд (Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld) (1905–1961) — державний діяч, Генеральний секретар ООН, організатор першої миротворчої операції ООН у Єгипті (1956), поет, журналіст, лауреат Нобелівської премії миру (1961) «за діяльність в ООН» (посмертно) [3].

Даг Хаммаршельд народився в місті Йончепінг у сім'ї видатного державного діяча Яльмара Хаммаршельда. Шведський дворянський рід Хаммаршельдів відомий з XVI ст. Серед його представників переважали чиновники і військові, але були й письменники, історики, юристи.

Наприкінці життя Даг Хаммаршельд згадував: «Від багатьох поколінь воїнів і державних людей я успадкував переконання, що щастя приносить тільки беззавітна праця на благо країни і людства. Ця служба вимагає не лише зневажання особистих інтересів, а й уміння

Даг Яльмар Агне Карл Хаммаршельд
(Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld)

відстоювати свої переконання». Батько Дага був професором юриспруденції, спеціалізувався з питань міжнародного права, брав участь у Другій Гаазькій конференції з міжнародного права (1907), що наклало відбиток на кар'єру його дітей: у майбутньому міжнародним правом займалися і сам Даг, і два його старших брати.

У 1907 р. батько Дага обійняв посаду губернатора, і вся сім'я переїхала до Уппсали. У роки Першої світової війни Яльмар Хаммаршельд був прем'єр-міністром Швеції (1914–1917) і водночас військовим міністром. Мати Дага, Агнес, була родичкою шведського літературного класика Карла Юнаса Луве Альмквіста. Саме з впливом матері були пов'язані літературні інтереси і заняття Дага.

Даг Хаммаршельд вступив до Уппсальського університету і перші два роки вивчав історію Франції та французьку літературу, а також соціальну філософію, політекономію. У 1925 р. він здобув ступінь бакалавра мистецтв, у 1928 р. — ступінь з економіки, в 1930 р. — з юридичних наук, а в 1935 р., вже у Стокгольмському університеті — докторський ступінь з політичної економії. Цей предмет на якийсь час повністю заволодів його увагою, і

темою дисертації став теоретико-історичний огляд ринкових тенденцій.

Однак покликання і родинні традиції врешті-решт привели Хаммаршельда на державну службу. У 1930 р. він почав працювати в урядовому комітеті з проблеми безробіття, його ініціативність помітили й запросили до міністерства фінансів. Разом із братом Бо, заступником секретаря міністерства соціального забезпечення, Даг Хаммаршельд розробив чимало законів, що відкрили шлях до створення «держави загального добробуту». Вважають, що саме він увів термін «планова економіка». У 1941–1948 рр. він очолював Банк Швеції — найвпливовішу фінансову структуру країни.

Під час Другої світової війни Швеція, залишаючись нейтральною країною, надавала підтримку Норвегії, і як член департаменту фінансів Хаммаршельд вів переговори з Лондоном про кредитування норвезького уряду у вигнанні. Це завдання потребувало великого такту й обережності, щоб уникнути конфлікту з Німеччиною. У 1945 р. він домовлявся про першу торговельну угоду між Швецією і Великою Британією. Хаммаршельд зазвичай широко залучав групи експертів, які вивчали проблему з усіх боків, підсумовував рекомендації, потім знову аналізував проблему і виробляв рішення. Такий підхід чимало сприяв його успіху в міжнародній діяльності.

У 1946 р. Хаммаршельда було призначено фінансовим експертом міністерства закордонних справ. Він був прихильником європейського економічного співробітництва, представляв Швецію на організаційній нараді 1947 р. за «планом Маршалла», як віце-голова виконкому Європейського економічного співтовариства брав участь у підготовці спільних економічних проектів «зміни всієї структури європейської торгівлі». У 1948 р. він став заступником міністра закордонних справ Швеції, а в 1951 р. — безпартійним державним міністром, відповідальним за зовнішньоекономічні зв'язки.

Усіляко сприяючи політичній кооперації, Хаммаршельд водночас не схвалював ідею військових блоків, наполягаючи на нейтралітеті

Швеції у протистоянні Сходу та Заходу. Тому він протривав членству Швеції в НАТО, але підтримував участь країни в Раді Європи і Європейському економічному співтоваристві. На цей період припав і початок активної діяльності Хаммаршельда в ООН. Він брав участь у двох сесіях Генеральної Асамблеї ООН: 1951 р. — у складі шведської делегації, а рік по тому він уже очолював делегацію своєї країни. У квітні 1953 р. Дага Хаммаршельда було обрано Генеральним секретарем ООН, а в 1957 р. його перебрали ще на п'ять років. На цьому посту він брав безпосередню участь у врегулюванні приблизно 20 міжнародних криз.

На початку 50-х років у ООН склалася непроста ситуація. Радянський Союз звинувачував попереднього Генерального секретаря Трюгве Лі в пособництві США у Корейській війні, Сполучені Штати відкликали кількох своїх представників, підозрюючи їх у комуністичних симпатіях, міжнародне співтовариство схилилося до думки, що Секретаріат ООН більш не є незалежним і неупередженим органом. Щоб покласти край цій тенденції, Хаммаршельд реорганізував Секретаріат, прагнучи відстояти його незалежність від держав-учасниць, скоротив вплив своїх заступників, позбавив ФБР права контролювати американських службовців ООН.

Далі Хаммаршельд спрямував зусилля на зміцнення позицій ООН у міжнародній дипломатії. Першим великим успіхом на цьому шляху стало звільнення в 1955 р. американських пілотів, яких китайська влада утримувала ще з часів Корейської війни.

У вересні 1956 р. виникла так звана Суецька криза — Єгипет націоналізував Суецький канал, що призвело до конфронтації з Ізраїлем, Великою Британією і Францією. У листопаді, коли британський флот вирушив до берегів Єгипту, щоб взяти канал під свій контроль, Хаммаршельд оголосив про створення за дорученням Генасамблеї спеціальних миротворчих збройних сил ООН.

Це була перша в історії миротворча операція під командуванням ООН, основана на принципах, сформульованих Хаммаршельдом, — опе-

Даг Хаммаршельд біля будівлі ООН

ративне втручання в конфлікт і оприлюднення інформації про події. Показавши свою високу ефективність, такий підхід став одним з основоположних шляхів вирішення міжнародних конфліктів. Ще одним ефективним засобом запобігання конфліктам Хаммаршельд вважав так звану «превентивну дипломатію» — проведення переговорів з усіма сторонами конфлікту на найранніших стадіях розвитку кризи. Він прагнув перетворити ООН з всесвітнього форуму скарг і взаємних докорів на міжнародного охоронця миру, віддавав перевагу особистим зустрічам з лідерами країн, встановлюючи з ними довірчі стосунки.

Інша близькосхідна криза вибухнула в 1958 р., коли Йорданія і Ліван звернулися по військову допомогу до США і Великої Британії проти сусідніх арабських держав. Хаммаршельд зміг переконати сторони вирішити суперечку мирними засобами.

У 1959—1960 рр. Хаммаршельд активно опікувався проблемами Африки, пов'язаними

насамперед з проголошенням багатьма країнами цього континенту державної незалежності. У липні 1960 р. він ініціював скликання Ради Безпеки ООН у зв'язку з ситуацією в Республіці Конго. 30 червня 1960 р. ця країна проголосила незалежність від Бельгії, проте центральна влада нової держави була ще досить слабкою, в армії почалися заколоти. Лідер сепаратистських сил провінції Катанга Моїз Чомбе проголосив провінцію незалежною від Конго і закликав на допомогу бельгійські збройні сили. Президент Конго Жозеф Касавубу і прем'єр-міністр Патріс Лумумба, розцінивши дії Бельгії як втручання у внутрішні справи суверенної держави, направили в ООН прохання негайно забезпечити захист країни від агресії. 14 липня Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію, якою доручила Генеральному секретарю надати військову допомогу уряду Республіки Конго. Хаммаршельду вдалося зробити це в дуже стислі терміни — перші підрозділи миротворчих сил висадилися в зоні конфлікту вже наступного дня. Однак Патріс Лумумба ще більше ускладнив ситуацію, телеграфувавши радянському лідеру Микиті Хрущову, що проситиме допомоги СРСР, якщо західні держави не припинять «агресії» в Конго.

Критика, яка і раніше лунала з різних боків на адресу Хаммаршельда, посилилася, радянське керівництво болісно відреагувало на початок переговорів Хаммаршельда з лідером повстанців Моїзом Чомбе. На сесії Генасамблеї восени 1960 р. Микита Хрущов різко засудив діяльність ООН у Конго, звинуватив генсека ООН у «колоніалістичних діях», заявивши, що тому «не вистачає мужності, щоб піти у відставку». Відповідь Хаммаршельда часто називають історичною: *«Подавши у відставку в нинішньому важкому і небезпечному становищі, я віддав би Організацію на поталу всім вітрам. Я не вправі це зробити, бо відповідальний перед усіма державами-членами... Не Радянському Союзу і... не іншим великим державам потрібні Об'єднані Нації для захисту своїх інтересів: це потрібно всім іншим... Я залишуся на своїй посаді до завершення мого терміну, служити-*

му Організації в інтересах усіх цих націй доти, доки вони вважають, що я повинен це робити». Проте тиск з боку СРСР лише посилювався, після того як Патріса Лумумбу на початку 1961 р. вбили прихильники Чомбе.

17 вересня 1961 р. під час свого вже четвертого візиту до Конго Хаммаршельд вилетів зі столиці Леопольдвіля до міста Ндола, де була запланована його зустріч з лідером повстанців Моїзом Чомбе. Ситуація на той час загострилася, сили сепаратистів почали чинити активний опір, і Хаммаршельд вважав за потрібне домовитися про початок переговорів. При заході на посадку літак Генерального секретаря ООН зазнав катастрофи, всі 10 пасажирів і 6 членів екіпажу загинули [4].

Дага Хаммаршельда було удостоєно Нобелівської премії миру 1961 р. — уперше в історії премію присудили посмертно. На кошти, отримані від Нобелівського комітету, було засновано Фонд імені Хаммаршельда, мета якого, як сказано в статуті, — «сприяти соціальному, політичному, економічному прогресу народів, майбутнє яких Хаммаршельд брав так близько до серця».

Багато років потому Генеральний секретар ООН Кофі Аннан сказав: *«Його мудрість і скромність, його бездоганна чесність і цілеспрямована відданість обов'язку встановили для всіх службовців міжнародного співтовариства, і передусім для його наступників, такий високий стандарт поведінки, що відповідати йому дуже непросто. І немає кращого правила для Генерального секретаря, якщо пошук вирішення кожної нової проблеми він почне з того, що поставить собі питання: «А як вчинив би в цьому випадку Хаммаршельд?».*

Альва Мюрдаль (Alva Myrdal) (1902—1986) — дипломат, політик і соціолог, громадський діяч, віце-президент Міжнародної федерації ділових і працюючих жінок; лауреат Нобелівської премії миру (1982) «за значний внесок у справу роззброєння» [3].

Альва Мюрдаль народилася в Уппсалі в сім'ї будівельного підрядника Альберта Реймера. Вона зростала в соціально активній атмосфе-

рі, завжди цікавилася справами батька, члена Шведської соціал-демократичної партії, який багато уваги приділяв організації робітничих кооперативів. Прослухавши курси соціології, філософії, психології і шкільної педагогіки в Стокгольмському університеті, в 1924 р. Альва здобула ступінь бакалавра. Того ж року вона вийшла заміж за молодого економіста, майбутнього нобелівського лауреата з економіки (1974) Гуннара Мюрдаля, який мав тоді юридичну практику в Стокгольмі.

Мюрдаль поглиблювала свою освіту в Англії та Німеччині, разом із чоловіком за грантом Рокфеллерівського фонду в 1929–1930 рр. здійснила поїздку до США, проводила дослідження у Колумбійському університеті, потім упродовж року навчалася в Женеві.

У 1934 р. Альва Мюрдаль здобула ступінь магістра в Уппсальському університеті. Тоді ж разом із чоловіком вона опублікувала спільне дослідження «Криза в проблемі населення» («Kris i befolkningsfragan»), яке принесло авторам міжнародне визнання. У 30-х роках шведські соціал-демократи досягли в суспільстві такого впливу, що мали змогу здійснити основні соціальні реформи. Книга подружжя Мюрдаль підказувала уряду, що слід забезпечувати благополуччя всіх дітей, незалежно від фінансового стану їхніх батьків. Альву запросили на роботу до урядового комітету із забезпечення житлом і призначили радником Королівської комісії з питань населення, а рік по тому вона заснувала Педагогічний інститут дошкільного навчання і була його директором до 1948 р. Здобувши репутацію прихильниці прогресивних педагогічних методів, Мюрдаль була членом багатьох національних комітетів і комісій, зокрема з реформи освіти, післявоєнного розвитку, з питань біженців тощо. Вона також стала головою тимчасової комісії Всесвітньої ради з дошкільної освіти. У 1938–1947 рр. була віце-президентом Міжнародної федерації ділових і працюючих жінок. У роки Другої світової війни Альва Мюрдаль як відомий член СДПШ відіграла провідну роль у розвитку руху за політичну та економічну рівність шведської жінки, причому вона прагнула

Альва Мюрдаль (Alva Myrdal)

вирішувати завдання фемінізму насамперед в економічній сфері.

Після Другої світової війни діяльність Альви Мюрдаль більшою мірою була пов'язана з міжнародними відносинами. У 1946 р. вона представляла Швецію на Паризькій конференції ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), наступного року стала консультантом проекту «Міжнародне порозуміння через школи», у 1949–1950 рр. очолювала департамент соціальних проблем ООН, а в 1950–1955 рр. головувала у відділенні ООН з суспільних наук (на той час це був найвищий пост в ООН, який посідала жінка). На цих посадах вона координувала проекти, що стосувалися прав людини, свободи інформації, становища жінки, зловживання наркотиками, проблеми стрімкого зростання населення.

У 1955 р. Альву Мюрдаль було призначено шведським послом в Індії. Її організаторські здібності викликали глибоку повагу прем'єр-міністра Джавахарлала Неру і всього індійського народу.

Повернувшись до Швеції в 1961 р., Мюрдаль стала спеціальним помічником міністра закордонних справ з питань роззброєння, очолювала шведську делегацію на Женевській

конференції ООН із роззброєння (1962). Водночас її було обрано депутатом шведського парламенту, як міністр без портфеля вона входила до складу уряду з 1966 по 1973 р. Під час переговорів з роззброєння в Женеві Мюрдаль відіграла важливу роль, очоливши групу неприєднаних країн, що дозволило сформувати третю силу і чинити тиск на дві наддержави з метою прийняття конкретних кроків із роззброєння. Своїм досвідом на Женевських переговорах вона поділилася з читачами у книзі «Гра в роззброєння» («The game of disarmament»), де піддала критиці небажання СРСР і США припинити гонку озброєнь з витратами величезних коштів, які могли б піти на охорону здоров'я, житлове будівництво і освіту. Розуміння необхідності професійного підходу до проблеми роззброєння спричинило її активну участь у заснуванні авторитетної незалежної інституції — Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI).

За діяльність у галузі роззброєння Альву Мюрдаль було нагороджено багатьма міжнародними і національними преміями миру, в тому числі Нобелівською премією миру (1982).

Прихильниця реформ у дусі традиції європейського демократичного соціалізму, Мюрдаль розпочала свій шлях у боротьбі за мир на

національному рівні. Після вступу Швеції в ООН її турбота про рівність і соціальну справедливість піднялася на новий щабель. Однак найбільшу тривогу викликала гонка озброєнь, і хоча Мюрдаль пишалася відмовою Швеції від ядерної зброї в 1968 р., вона неодноразово висловлювала розчарування тим, що, незважаючи на багаторічні переговори, гонка озброєнь прискорюється, а мілітаризація економіки і національного життя майже всіх країн світу лише посилюється.

Замість післямови

Побудова в Швеції «держави загального добробуту» мала наслідками соціальну активність населення, значні успіхи в розвитку науки та освіти. Швеція традиційно славиться якістю своєї освіти. Нинішнього благополуччя цієї бідної на ресурси північної країни багато в чому вдалося досягти саме завдяки праці висококваліфікованих робітників, прекрасно підготовлених інженерів і вчених. В останні десятиліття через демографічні проблеми та низку інших причин шведи роблять усе, щоб залучити якомога більше закордонних студентів. Швеція може дозволити собі (і це важлива перевага) безкоштовно навчати всіх, незалежно від громадянства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лебедев А.С. Истоки социального государства в Швеции // Вестн. Ленингр. гос. ун-та им. А.С. Пушкина. — 2012. — Т. 4, № 4. — С. 104–112.
2. Эспинг-Андерсен Ё. Создание социал-демократического государства благосостояния // Создавая социальную демократию. Сто лет Социал-демократической рабочей партии Швеции / под ред. К. Мисгельда, К. Молина, К. Омарка. — М., 2001. — С. 71–111.
3. Лауреаты Нобелевской премии мира. Спецпроект Белорусской виртуальной библиотеки. — <http://library.by/special/nobel>.
4. Оноприенко В.И. Уппсальский университет. Века истории. Достижения. Личности. — К.: Информ.-аналит. агентство, 2014. — 192 с.

В.И. Оноприенко

Центр исследований научно-технического потенциала
и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины
бульвар Тараса Шевченко, 60, Киев, 01032, Украина

NOBELIANA OF UPPSALA

Part 2. Nobel Peace Prize Laureates

Лауреаты Нобелевской премии мира, воспитанники Уппсальского университета, — яркая черта социальной политики, которая осуществлялась в Швеции на протяжении полстолетия и была направлена на построение «народного дома».

V.I. Onopriyenko

Dobrov Center for Scientific and Technological Potential
and Science History Studies of NAS of Ukraine
60 Tarasa Shevchenko St., Kyiv, 01032, Ukraine

NOBELIANA OF UPPSALA

Part 2. Nobel Peace Prize Laureates

Nobel Peace Prize laureates, alumni of Uppsala University — a prominent feature of social policy, which was carried out in Sweden over half a century and was aimed at building a “people’s home”.